

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Musiiikin koulutusohjelma

Sanika Karhunpesä

LAULUJA IKÄIHMISTEN LAPSUUS- JA NUORUUSMUISTOISTA

Opinnäytetyö
Joulukuu 2016

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2016
Musiikin koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
013 260 6412

Tekijä

Sanika Karhunpesä

Nimeke

Lauluja ikäihmisten lapsuus- ja nuoruusmuistoista

Tiivistelmä

Opinnäytetyön aiheena oli laulujen tekeminen ikäihmisten lapsuus- ja nuoruusmuistoista. Tärkeimpänä tavoitteena oli haastateltavien ikäihmisten kokemusten ja tuntemusten kuunteleminen ja kuvaaminen laulujen kautta niin aidosti kuin mahdollista. Tarkoituksena oli tällä tavoin antaa haastateltaville kokemus oman elämän merkityksellisyydestä. Tavoitteina olivat myös suullisen perimätiedon välittäminen sekä oma kehittymiseni laulun kirjoittajana.

Opinnäytetyössäni haastattelin neljää ikäihmistä ja sanoitin ja sävelsin kaikkiaan 11 haastateltavien muistoihin ja kokemuksiin perustuvaa laulua. 12. laulu, joka kertoo jo edesmenneen isoäitini elämästä, pohjautuu haastattelututkimuksen sijaan siihen tietoon, jota olen vuosien varrella kuullut isoäitini lapsuudesta. Tekemäni 12 laulua esitin Senioripiikan Matti- ja Maija-taloissa 26. ja 27.10. Jälkimmäisessä konsertissa olivat mukana myös haastateltavat, ja siellä oli myös kuvaesitys, jonka olin koonnut haastateltavilta saaduista lapsuus- ja nuoruusajan valokuvista.

Opinnäytetyön tärkeimmät tavoitteet saavutettiin. Sain lauluista erittäin hyvää palautetta sekä haastateltavilta itseltään että muilta konserttien kuuntelijoilta. Tarkoitukseni on jatkaa ikäihmisten haastatteluita ja niiden pohjalta syntyvien laulujen tekoa. Jatkossa aion haastatella myös rintamaveteraaneja ja -lotta sekä henkilöitä, joilla on jo pitkällekin edennyt muistisairaus.

Kieli

suomi

Sivuja 45

Liitteet 1

Asiasanat

Laulut, kirjoittaminen, vanhustyö, muistelu, haastattelut

THESIS
December 2016
Degree Programme in Music

Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
FINLAND
013 260 6412

Author

Sanika Karhunpesä

Title

Songs About Elderly People's Childhood and Youth Memories.

Abstract

The topic of this thesis was to make songs about elderly people's memories of their childhood and youth. The main target was to interview elderly people and carefully listen to their life stories and describe their experiences, memories and feelings in the songs as accurately as possible. One goal was also to try to make the people interviewed feel that their life stories and memories are important and worth listening to. Two other targets of this thesis were to transmit oral tradition and improve my own skills as a songwriter.

I interviewed four elderly people, and I composed and made lyrics to 11 songs based on their memories and experiences of their childhood and youth. The 12th song I made was about my grandmother who has already passed away. I performed these 12 songs in two concerts held on Senioripiha's Matti and Maija houses on the 26th and the 27th of October. The people I had interviewed were present in the concert held in Maija house. In the concert, there was also a photo slideshow made of childhood and youth pictures of the people interviewed.

The main goals were achieved. I got very good feedback on the songs, both from the people interviewed and other people who attended the concerts. The people interviewed felt the songs described their experiences and memories well and they were touched by the songs. I am going to continue to interview elderly people and make songs based on those interviews. In the future I will also interview war veterans and people with memory loss.

Language

Pages 45

Finnish

Appendices 1

Keywords

Songwriting, elderly care, memories, interviews

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Opinnäytetyön tietoperusta ja viitekehys.....	6
2.1	Taiteellinen tutkimus	6
2.2	Haastattelututkimus	7
2.3	Laulujen kirjoittaminen.....	8
2.4	Luova muistelutyö.....	11
3	Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä.....	12
4	Opinnäytetyön toteutus	14
4.1	Haastattelut.....	14
4.1.1	Haastatteluihin valmistautuminen	14
4.1.2	Haastatteluiden toteutus	14
4.1.3	Haastattelukysymykset.....	15
4.2	Laulujen kirjoittaminen haastatteluihin perustuen	17
4.3	Konsertit.....	19
4.4	Palaute konsertista ja prosessista.....	21
5	Kaksitoista tarinaa.....	23
5.1	Haastatteluihin perustuvat laulut	23
5.2	Kahdestoista tarina.....	37
6	Opinnäytetyön tavoitteiden toteutuminen	39
6.1	Haastateltavien kokemusten merkityksellisyys.....	39
6.2	Suullisen perimätiedon välittäminen.....	41
6.3	Kehittymiseni laulun kirjoittajana.....	42
7	Jatkosuunnitelmat.....	43
	Lähteet.....	45

Liitteet

Liite Haastattelukysymykset

1 Johdanto

Ajatus tämän opinnäytetyön aiheesta syntyi tehdessäni työharjoittelua ikäosaamisen oppimis- ja palveluympäristö Voimalassa syyskuun 2014 ja toukokuun 2016 välisenä aikana. Työharjoittelua tehdessäni huomasin, miten mielellään ikäihmiset kertoivat minulle lapsuus- ja nuoruusmuistoistaan, ja koska pidän laulujen kirjoittamisesta ja koin ikäihmisten muistot todella kiinnostaviksi, päätin tehdä niistä lauluja.

Laulujeni aiheet sain haastattelemalla neljää ikäihmistä heidän lapsuus- ja nuoruusmuistoistaan ja ainoastaan yksi, edesmenneestä isoäidistäni kertova laulu, pohjautuu haastattelututkimuksen sijaan siihen tietoon, jota olen vuosien varrella kuullut isoäitini lapsuudesta sekä häneltä itseltään että muilta sukulaisilta.

Opinnäytetyöprosessini huipentui kahteen pienimuotoiseen konserttiin, joissa esitin avustajieni kanssa laulut, jotka olin ikäihmisten haastatteluihin perustuen tehnyt. Konsertit pidimme Senioripihan Matti- ja Maija-taloissa 27. ja 28.10. Jälkimmäisessä konsertissa, jossa myös haastateltavat olivat läsnä, esitimme laulujen taustalla myös haastatelluilta saaduista lapsuus- ja nuoruusajan valokuvista kootun seinälle heijastetun kuvaesityksen, jossa kuvat vaihtuivat sen mukaan, kenen elämästä kertova laulu oli kulloinkin kyseessä ja mistä aiheesta meneillään oleva laulu kertoi.

Vaikka opinnäytetyössäni keskeistä olikin laulujen tekeminen ja konserttien järjestäminen ja sitä voidaan näin ollen pitää taiteellisen tutkimuksen piiriin kuuluvana, on siinä viitteitä myös toiminnallisesta opinnäytetyöstä, sillä ikäihmiset osallistuivat taiteellisen tuotoksen tekemiseen kertomalla minulle muistoistaan sekä kertomalla mielipiteitä tekemistäni lauluista jo lauluntekoproessin aikana. Lisäksi se, että konsertit järjestettiin ikäihmisille tarkoitetussa asuintalossa, teki opinnäytetyöstäni myös virike-toiminnallista toimintaa.

Opinnäytetyöni konkreettisempänä tavoitteena oli haastateltavien ikäihmisten kokemusten ja tuntemusten kuunteleminen ja kuvaaminen laulujeni kautta niin aidosti kuin mahdollista.

2 Opinnäytetyön tietoperusta ja viitekehys

2.1 Taiteellinen tutkimus

Opinnäytetyöni kuuluu taiteellisen tutkimuksen piiriin. Taiteellinen tutkimus on tutkimusta, jota tehdään taiteellisen ilmaisun kuten musiikin, teatterin, kuvataiteiden ja visuaalisen kulttuurin eri aloilla. Vaikka taiteellista tutkimusta on tehty jo muutaman vuosikymmenen ajan, tutkimuksen tavat ovat vasta muodostumassa. Taiteellinen tutkimus on jatkuvassa liikkeessä suhteessa itseensä sekä muuhun tutkimusperinteesseen, ja tämän vuoksi se on muodoltaan hyvin vaihtelevaa ja etsii yhä paikkaansa muiden tieteiden joukossa. Vaikka taiteellinen tutkimus pyritäänkin toisaalta vakiinnuttamaan, sen halutaan myös pysyvän avoimena ja kokeilevana. (Hannula, Suoranta & Vaden 2003, 7–11.)

Taiteellista tutkimusta ei pitäisi jakaa taiteelliseen kokemukseen ja taiteelliseen tutkimukseen, vaan niiden tulisi pystyä kritisoimaan ja arvioimaan toisiaan tasa-arvoisesti. Tällainen kokemuksellinen demokratia tarkoittaa sitä, että kaikki tieteet tunnustetaan yhtä arvokkaiksi ja näin ollen myös taiteelliset kokemukset saavat saman aseman tieteellisten kokemusten kanssa. Tällainen kokemuksellinen demokratia vaatii kuitenkin metodologista monimuotoisuutta, joka taas vaatii tutkimukselta sitä, että sen on pystyttävä sanallistamaan kokemusta ja tavoittamaan kokemuksen ainutlaatuisuus. (Hannula ym. 2003, 7–11.)

Kokemuksen sanallistaminen ja sen ainutlaatuisuuden tavoittaminen liittyy siis olennaisesti taiteelliseen tutkimukseen. Omassa opinnäytetyössäni tämä oli kuitenkin erittäin keskeisellä sijalla siitäkin syystä, että puin sanoiksi ja tein musiikiksi merkityksellisiä lapsuuden- ja nuoruudenkokemuksia.

2.2 Haastattelututkimus

Haastattelu on yksi tiedonhankinnan perusmenetelmistä. Se sopii monenlaisiin tarkoituksiin, ja sitä voidaan käyttää lähes kaikkialla. Haastattelu on menetelmänä hyvin joustava, ja sen avulla voidaan saada syvällistäkin tietoa. Haastattelu voidaan toteuttaa monin eri tavoin, ja voidaankin puhua eri haastattelulajeista. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 11.) Eri haastattelulajien nimitysten käyttö on kuitenkin kirjavaa ja osin seka-vaakin: samoillakin nimillä saatetaan viitata erilaisiin menetelmiin ja samantapaisista menetelmistä taas saatetaan käyttää eri nimiä (Hirsjärvi & Hurme 2014, 43).

Voidaan kuitenkin tehdä sellainen karkea jaottelu, jossa strukturoitu, standardoitu lomakehaastattelu muodostaa oman luokkansa ja kaikki muut haastattelun lajit oman- sa. Lomakehaastattelu tapahtuu lomakkeen avulla, jolloin kysymysten ja väitteiden muoto ja esittämisjärjestys on täysin määrätty. Strukturoimattomasta haastattelusta taas käytetään mm. nimityksiä avoin haastattelu ja syvähaastattelu. Tämän tyyppi- sessä haastattelussa käytetään avoimia kysymyksiä, ja haastattelijan päätehtävänä on syventää haastateltavan vastauksia ja rakentaa haastattelun jatko niiden varaan. Strukturoidun ja strukturoimattoman välimuotoa taas kutsutaan puolistrukturoiduksi haastatteluksi eli teemahaastatteluksi. Tästäkään haastattelumuodosta ei ole vain yhtä määritelmää, mutta erään määritelmän mukaan teemahaastattelussa kysymyk- set ovat kaikille samat, mutta vastauksia ei ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavat voivat vastata omin sanoin. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 43–47.)

Omassa tutkimuksessani käytin pääasiassa strukturoimatonta tai puolistrukturoitua haastattelumenetelmää. Vaikka minulla olikin kysymyslista mukana haastatteluita tehdessäni ja esitin kysymykset pääasiassa samassa järjestyksessä kaikille (ks. liite), haastateltavat vastasivat kysymyksiin poikkeuksetta laajemmin kuin vain yhdellä sa- nalla. Kun vaikkapa kysyin haastateltavan lempiharrastusta lapsena, haastateltava ei vastannut kysymykseen esimerkiksi vain sanalla *pesäpallo*, vaan kertoi asiasta heti laajemmin. Kyselin myös itse jatkokysymyksiä vastauksiin liittyen ja näin syvensin haastateltavan vastauksia ja rakensin haastattelun jatkon niiden varaan. Tällä tavalla siis haastateltavien vastaukset synnyttivät koko ajan uusia haastattelukysymyksiä.

2.3 Laulujen kirjoittaminen

Vaikka laululyriikka on läheistä sukua runoudelle, se on kuitenkin aivan oma kirjoittamisen lajinsa. Sillä on omat erityispiirteensä sääntöineen ja vapauksineen. (Salo 2014, 35–36.) Hyvän laulun tunnusmerkkinä voidaan pitää sitä, että kuulija löytää laulusta itsensä ja pystyy näin samaistumaan laulun kertojaan. Parhaimmillaan tällainen samaistuminen voi auttaa kuulijaa omien tunteiden käsittelemisessä. (Salo 2014, 55.)

Hyvät laulut eivät useinkaan synny nopeasti, vaan niiden tekemiseen on käytetty paljon aikaa. Laulun kirjoittaminen voidaan jakaa eri työvaiheisiin. Nämä kaikki työvaiheet ovat yhtä tärkeässä roolissa hyvän laulun syntymisen kannalta. Yksi tärkeä lauluntekijän ominaisuus on jatkuva ympäristön tarkkailu ja havainnointi. Laulujen aiheet eivät koskaan lopu maailmasta, vaan lauluntekemisessä on usein kyse siitä, että maailmaa osaa tarkkailla lauluntekijän silmin. Kun laulun aihe on selvillä, etsitään aiheesta tietoa ja rajataan olennainen tieto laulun kannalta. Seuraavassa vaiheessa mietitään laulun ideaa, rakennetta ja tyyliä. Tähän vaiheeseen kuuluu esimerkiksi sen päättäminen, onko laulussa riimejä vai ei ja montako säkeistöä laulussa on. (Salo 2006, 17–35.)

Varsinainen kirjoitustyö aloitetaan yleensä vasta näiden vaiheiden jälkeen. Kun säkeet ja säkeistöt ovat valmistuneet, aletaan tekstiä tarkastella kriittisesti ja hioa sen mukaan. Tämä tekstin hiontavaihe onkin usein kirjoittamisen pisin ja työteliäin vaihe, ja useat hyvät laulut kirjoitetaan moneen kertaan. Viimeisessä vaiheessa tekstiä vielä tarkastellaan ja mahdollisesti myös näytetään lähipiirille, jolta voi usein saada rakentavaa palautetta. Täytyy kuitenkin muistaa, ettei laulunkirjoittamiseen voida antaa sääntöjä, joita kaikkien lauluntekijöiden tulisi noudattaa. Voidaan ainoastaan esittää keinoja, joita lauluntekijä voi halutessaan hyödyntää. Jokainen lauluntekijä on erilainen ja tekee laulut omalla tavallaan. (Salo 2006, 17–35.)

Vexi Salmi on kertonut useiden laulujensa syntyneen hyvin nopeasti ilman minkäänlaista suunnitteluvaihetta. Usein hänellä on ollut vain kappaleen aihe valmiiksi mietittynä, eikä aina sitäkään, ja silti hän on tehnyt kappaleen valmiiksi muutamassa tunnissa. (Heikkilä 2012.) Myös itse pidän yhtenä parhaimmista kirjoittamistani lauluista

erästä hyvin nopeasti syntynyttä laulua. Pidän sitä erityisesti tekstiltään onnistuneempina kuin useita lauluja, joiden tekemiseen olen käyttänyt paljon aikaa.

On useita eri tapoja säveltää. Itse olen tehnyt jotkut lauluni niin, että olen ensin tehnyt tekstin valmiiksi ja alkanut vasta sitten miettiä sille melodiaa. Joskus olen tehnyt melodian ensin ja sitten vasta alkanut miettiä siihen sopivaa tarinaa. Useimmissa tapauksissa kuitenkin laulun melodia ja teksti ovat syntyneet samanaikaisesti.

Usein laulua tehdessäni otan käteeni jonkin soittimen, kuten kanteleen tai kitaran, ja vaihtelen sointuja tai kokeilen eri melodia-aiheita ja keksin samanaikaisesti sanoja. Usein laulun ensimmäinen säkeistö ja melodia ovatkin syntyneet samanaikaisesti. Joitakin lauluja olen tehnyt myös niin, että olen aloittanut laulun tekemisen kertosäkeestä miettien ensin kertosäkeelle tekstin ja melodian, ja vasta sitten tehnyt kappaleen muut osat.

Myös Heikki Salo tekee usein sävellykset lauluihinsa niin, että hän soittelee kitarallaan, mitä mieleen juolahtaa, ja yrittää etsiä uusia sointukulkuja. Samalla hän laulaa siansaksaksi satunnaisia melodianpätkiä, jottei ajattelisi liikaa tekstiä vaan vain melodiaa. Sitten jokin asia soitossa tai laulussa kiinnittää hänen huomionsa, ja hän tarttuu siihen ja alkaa työstää aihetta. (Salo 2006, 21.)

Myös useat muut lauluntekijät ja säveltäjät pitävät työssään tärkeänä säveltäjän tajuntaan spontaanisti ilmaantuvien melodisten aiheiden virtaa. Nämä melodia-aiheet ovat muutaman tahdin pituisia, ja niitä käytetään sävelmien avainkohdissa, mutta usein koko sävelmä voi syntyä kertaheitollakin. (Kukkonen 2008, 166.)

On myös erilaisia tiedostavampia tapoja säveltää. Sävellyksessä voi esimerkiksi tarkoituksellisesti käyttää tiettyjä motiiveja tai kappaleen voi tarkoituksellisesti tehdä johonkin tiettyyn moodiin. Hyvän laulun tunnusmerkit ovat pitkälti makuasioita, mutta esimerkiksi Georg Malmsten on painottanut sitä, että hyvä sävelmä on laulettava ja helppo omaksua (Kukkonen 2008, 167).

Laulun muoto on olennainen osa laulun kokonaisrakennetta. Joissakin lauluissa kolme säkeistöä seuraa toisiaan samanlaisina. Tällainen AAA-muoto on tyypillinen kansanlauluissa, kertovissa balladeissa ja folklauluissa. Myöskään AABA-muodossa ei

ole varsinaista kertosaäkeistöä, vaan toisto keskittyy A-osan alkuihin ja loppuihin, joissa joko toistetaan kappaleen nimeä tai kerrataan säe. Kertosäkeistömuodossa kappaleen kohokohta on kertosaäkeistö, joka toistuu useita kertoja kappaleen aikana. Muut säkeistöt ikään kuin rakentuvat kertosaäkeen ympärille ja palvelevat sitä. Nykyaikaiset poplaulut ovat lähes poikkeuksetta tällaisia kertosaäkeistömuotoisia lauluja. (Salo 2006, 86–91.)

Riimi on olennainen osa laulujen sanoittamista ja sanojen riimittyminen kiinnostaa minua paljon. Riimi eli loppusointu rantautui Suomeen 1700-luvun lopulla arkkiveisujen mukana. Arkkiveisut olivat sivistyneistön rahvaalle kirjoittamia tarinoita maailman tapahtumista ja elämänmenosta ja toimivat ikään kuin tiedonvälittäjinä tavalliselle kansalle. Arkkiveisussa oleva runomitta ja riimi yhdessä sävelmän kanssa auttoivat kansaa muistamaan kuvatun tapahtuman. Myöhemmin Suomeen tuli lännestä kepeä loppusoinnullinen tanssilaulu, ja nämä niin sanotut rekilaulut kiinnostivat nuorisoa ja olivat aikansa popmusiikkia. Rekilaulut olivat nelisäkeisiä ja ainakin osittain riimitettyjä. (Salo 2014, 164.)

Henrik Gabriel Porthan ja Elias Lönnrot eivät hyväksyneet loppusoinnun käyttöä runoudessa, vaan pitivät perinteiselle kansanrunoudelle ominaista allitteraatiota eli alkusointua runouden tärkeimpänä tehokeinona. Länsimainen vaikutus kuitenkin voitti, ja riimi rantautui suomalaiseen runouteen pysyvästi. (Salo 2014, 164.)

Riimit voidaan jakaa puhtaisiin¹ ja epäpuhtaisiin² riimeihin, ja esimerkiksi useimmat vanhan koulukunnan iskelmäsanottajista pitivät puhdasta riimiä ainoana oikeana riiminä (Salo 2014, 169). Itse en läheskään aina noudata puhtaan riimin sääntöä sanoituksia tehdessäni, ja vaikka toisaalta ihailenkin puhtaiden riimien täsmällisyyttä ja kauneutta, en pidä niitä kuitenkaan välttämättömänä tai edes tarpeellisena laulutekstin onnistumisen kannalta.

¹Puhtaissa riimeissä sointuosa alkaa aina riimisanojen painolliselta tavulta. Riimipari on soinnun ensimmäisestä vokaalista lähtien sanojen loppuun saakka identtinen. Esimerkiksi aito/taito. (Salo 2014, 170.)

²Sellaiset riimit, jotka eivät täytä puhtaiden riimien kriteerejä, ovat epäpuhtaita. Tyypillinen epäpuhdas riimi on ns. identtinen riimi, jossa riimiparin soinnun aloittavaa vokaalia edeltävä konsonantti on sama, esimerkiksi tava-taan/uudestaan. (Salo 2014, 176.)

Laulu voi olla vaikuttava ja syvällinen, vaikka suurin osa sen riimeistä olisikin epäpuhtaita, ja laulu, jossa ei ole riimejä ollenkaan, voi myös olla hyvä ja mieleenpainuva. Itse olen kuitenkin käyttänyt jonkinlaisia riimejä kaikissa lauluteksteissäni, ja vaikka suurin osa niistä on puhtaita riimejä, joukkoon mahtuu myös paljon epäpuhtaita riimejä. Riimejä en kirjoita lauluihini sen vuoksi, että laulu niitä välttämättä kaipaisi, vaan siksi, että riimit syntyvät päässäni kuin itsestään ja riittäminen on minulle näin ollen luontainen tapa tehdä sanoituksia. Koska sanojen riittäminen kiinnostaa minua hyvin paljon ja sillä on olennainen rooli lauluissani, käsittelen tässä opinnäytetyössäni myös hieman riittämissääntöjä.

2.4 Luova muistelu

Kertoessaan elämäntarinaansa jollekulle ihminen kokee oman elämänsä ainutlaatuisena ja merkityksellisenä. Oman elämän merkityksellisyyden tunnetta lisää myös se, jos ikäihminen elämäntarinaansa kertoessaan kokee lisäksi siirtävänsä elämäkokemustaan ja -viisauttaan nuoremmille sukupolville. Kun ihminen kertoo kokemuksistaan muille, muisteleminen saa myös sosiaalisen ja vuorovaikutuksellisen ulottuvuuden, mikä puolestaan lisää onnellisuuden tunnetta. (Lähdesmäki & Vornanen 2014, 269–270.)

Parhaimmassa tapauksessa vanhojen asioiden muisteleminen eheyttää ja rakentaa ikäihmisen minäkuvaa ja jäsentää uudelleen suhdetta minän ja maailman välillä. Kertoessaan elämäntarinaansa muille ihminen myös luo omalle elämälleen merkityksiä ja tavoitteita. Koettuihin asioihin saa kertomistilanteessa etäisyyttä, jolloin myös surulliset ja vaikeat asiat on helpompi hyväksyä sellaisina kuin ne ovat. (Aalto ym. 1998, 185.)

Luovassa muisteluksessa muistoja työstetään taiteen keinoin, ja muistot puretaan esimerkiksi teatteriesitykseksi. Taide voi helpottaa vaikeiden asioiden kertomista, ja se toimii myös apuvälineenä, kun ihminen prosessoi itseään muistojen kautta. Luovassa muisteluksessa ihminen voi jakaa kokemuksiaan muiden kanssa, ja samalla

hänelle avautuu luovuuden ja taiteen tekemisen ilo ja nautinto. (Hohenthal-Antin 2009, 24–31.)

Vaikka omassa opinnäytetyössäni haastateltavat eivät varsinaisesti osallistuneet itse lauluntekemiseen, pidän tätä projektia kuitenkin luovan muistelutyön piiriin kuuluvana, koska haastateltavat sekä kertoivat muistoistaan ja etsivät sopivia valokuvia konserttia varten että kommentoivat ja kertoivat mielipiteitään lauluista jo lauluntekoproessin aikana. Toivonkin, että haastateltavat kokivat prosessin aikana tai ainakin konsertin kuultuaan olevansa olennainen linkki taiteen syntymisessä.

Vanhustyössä käytetään sosiokulttuurisen innostamisen ideaa, jossa pyrkimyksenä on hyvän elämänlaadun tavoittelemisen. Ihmisten elämänkerralliset tarinat tehdään näkyviksi kulttuurisesti ja ilmaisullisesti suuntautuneilla työtavoilla ja menetelmillä, ja apuna tässä käytetään muun muassa valokuvia. Valokuva on vahva väline muistoja ja kokemuksia esiin kutsuttaessa, ja valokuva auttaa ihmisiä usein keskustelun alkuun ja muisteluun sekä houkuttaa ihmisiä tarinointiin. Valokuvien avulla voidaan myös löytää uusia merkityksiä ja tiedostamista elämään, ja valokuvat herkistävätkin ihmistä kasvuun ja minuuden tukemiseen. (Harra, Tulva & Uusitalo 2007, 143–145.)

Omassa opinnäytetyössäni valokuvalla on suuri rooli, sillä haastateltavat antoivat minulle lainaksi vanhoja valokuviaan, joista kokosin kuvaesityksen taustaksi heidän elämästään kertoville lauluille. Idea valokuvaesityksen tekemisestä konserttiin syntyi erään haastateltavan luona, kun haastateltava näytti minulle haastattelun lomassa lapsuus- ja nuoruusajan valokuviaan, jotka selkeästi merkitsivät hänelle paljon.

3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä

Suorittaessani työharjoittelua Voimalassa huomasin, kuinka mielellään ikäihmiset lauloivat ja kuuntelivat lauluja ja kuinka mielellään he musiikkituokion lomassa muistelivat menneitä ja jakoivat kokemuksiaan muiden kanssa. Joku laulu saattoi esimerkiksi

nostaa tietyn muiston pintaan, ja tämän muiston pohjalta käyty keskustelu saattoi jatkua pitkäänkin.

Kokemusteni perusteella uskonkin, että musiikin lisäksi ikäihmisen mielenvireyteen vaikuttaa myönteisesti myös muisteleminen ja omien kokemusten jakaminen muiden kanssa. Myös tutustuessani aiheita koskevaan kirjallisuuteen olen tullut vakuuttuneeksi muistelemisen ja omien kokemusten sanallistamisen terapeuttisesta vaikutuksesta.

Opinnäytetyöni tärkein tavoite onkin toisaalta ollut ikäihmisten kokemusten ja tunteusten kuunteleminen ja kuvaaminen laulujeni kautta niin aidosti kuin mahdollista mutta myös se, että haastateltava kokisi jo haastattelutilanteessa, että juuri hänen tarinansa on tärkeä ja merkityksellinen sellaisena kuin se on.

Lisäksi yhtenä opinnäytetyöni tavoitteista on suullisen tiedon vieminen eteenpäin. Ikäihmisten kokemuksiin ja muistoihin perustuvat laulut ovat hyvä keino tallentaa ja viedä seuraaville sukupolville arvokasta tietoa, sillä kohta juuri näille tarinoille ei ole enää kertojia. Laulut auttavat meitä tuntemaan menneisyyttämme, mikä on tärkeää, jotta voisimme ymmärtää myös nykyistä kulttuuriamme.

Yhtenä opinnäytetyön tavoitteista on ollut myös se, että oppisin käyttämään uudenlaista aiheen- ja tiedonhankintatapaa laulujen sanoituksia tehdessäni, sillä vaikka olenkin kirjoittanut paljon lauluja erilaisista aihepiireistä, en ole aikaisemmin koskaan tehnyt lauluja haastattelujen pohjalta.

4 Opinnäytetyön toteutus

4.1 Haastattelut

Haastattelut ja niihin pohjautuvat laulut tein vuoden 2016 helmikuun ja heinäkuun välisenä aikana. Haastattelin neljää iältään 80–90-vuotiasta ikäihmistä, joista kolme oli naisia ja yksi oli mies.

4.1.1 Haastatteluihin valmistautuminen

Neljästä haastateltavasta kaksi löysin tutkimukseeni ikäihmisten asumis- ja palvelukeskus Senioripihan kautta. Otin yhteyttä Senioripihan henkilökuntaan, ja minut kutsuttiin palvelutalossa pidettävään kokoukseen, jonka alussa esitin asiani Senioripihan asukkaille. Kaksi kokoukseen osallistunutta ikäihmistä ilmoitti heti halukkuutensa osallistua haastatteluun. Kahdesta muusta haastateltavasta toinen oli erään tuttavani Joensuussa itsenäisesti asuva sukulainen ja toinen oli oma Pohjois-Pohjanmaalla asuva isoäitini.

Ennen haastatteluiden tekemistä kysyin haastateltavilta luvat haastatteluiden nauhoittamiseen, ja kaikki haastateltavat antoivat siihen luvan. Nauhoittaminen helpotti haastatteluiden tekemistä suuresti. Mikäli en olisi nauhoittanut haastatteluja, vastaukset olisi täytynyt kirjoittaa ylös, jolloin haastattelut olisivat kestäneet huomattavasti kauemmin kuin ne nyt kestivät. Kun kirjoittaa vastauksia nopeasti ylös, on vaarana myös se, että ei myöhemmin ole enää aivan varma, mitä on kaikilla merkinnöillä tarkoittanut. Vuorovaikutustilanteeseen ja haastateltavan kuuntelemiseen pystyy myös keskittymään paremmin, kun ei kuuntelemisen lomassa tarvitse tehdä muistiinpanoja.

4.1.2 Haastatteluiden toteutus

Haastattelin kaikkia neljää henkilöä kaksi kertaa, ja kaikki haastattelut kestivät noin tunnin, vaikka en ollutkaan etukäteen päättänyt niiden kestoa. Haastattelun kestoai-

kaan saattoi vaikuttaa toisaalta se, että tuossa vaiheessa huomasin usein pientä väsymystä haastateltavan nonverbaalisissa viestinnässä ja toisaalta se, että olin tuossa ajassa jo saanut riittävästi materiaalia laulun tekemiseen. Jos haastateltavalla olisi kuitenkin selkeästi ollut tarve jatkaa haastattelua tai keskustelua pitempään, olisin niin tehnyt. Haastattelun jälkeen kuuntelin kotonani nauhoituksen, kirjoitin muistiin nauhoituksen sisällön ja aloin kirjoittaa lauluja näihin tietoihin perustuen. Tein ensin yhden haastateltavan haastattelut ja laulut loppuun, ja siirryin vasta sitten seuraavaan haastateltavaan.

Kun olin saanut laulut valmiiksi, tein kolmannen vierailukerran haastateltavan luona, ja esitin tekemäni laulut hänelle. Haastateltava sai tässä vaiheessa kertoa mielipiteensä laulusta; kuvasiko laulu hänen muistojaan vai olisiko laulussa muutettavaa tai korjattavaa. Tällä kolmannella tapaamiskerralla haastateltava antoi ikään kuin hyväksyntänsä tekemilleni lauluille ja sille, että saisin esittää hänestä kertovat laulut tulevassa konsertissa. Tällä tapaamiskerralla haastateltavat antoivat minulle myös lapsuus- ja nuoruusajan valokuviaan lainaksi, jotta voisin alkaa tehdä niistä kuvaesitystä tulevaan konserttiin.

4.1.3 Haastattelukysymykset

Ennen ensimmäistä haastattelukertaa olin laatinut haastateltavalle joukon kysymyksiä, joista ensimmäiset olivat helposti vastattavia peruskysymyksiä, kuten kysymykset syntymäajasta ja -paikasta, sisarusten lukumäärästä sekä vanhempien työstä. Helpot peruskysymykset auttoivat minua saamaan kokonaiskuvan haastateltavasta henkilöstä, sillä halusin tietää millaisista lähtökohdista ja oloista haastateltava oli kotoisin, vaikkakaan tämä ei välttämättä ollut olennaista laulujen syntymisen kannalta. Halusin myös antaa haastateltavalle mahdollisuuden tutustua haastattelutilanteeseen ja minun persoonaani vähitellen, jotta laajemmin tai vaikeammin vastattavat kysymykset eivät olisi pelästyttäneet haastateltavaa.

Helppojen alkupään peruskysymysten jälkeen kysymykseni muuttuivat sellaisiksi, joihin haastateltavalta vaadittiin vastausten pitempää pohtimista sekä laajempaa sanallista ilmaisua. Kysymykset koskivat laajemmin lapsuus- ja nuoruusmuistoja, ja näiden kysymysten avulla haastateltava sai kertoa vapaammin kokemuksistaan ja muistois-

taan. Tällaisia kysymyksiä olivat esimerkiksi kysymykset koulumuistoista, ystävistä, työnteosta tai vapaa-ajan lempiharrastuksista. Haastattelumenetelmä muuttui siis vähitellen avoimeksi haastatteluksi, koska se muistutti paljon tavallista keskustelua, ja usein haastattelun aikana haastateltava myös johdatti keskustelua ja muutti keskustelun suuntaa mieleisekseen (ks. liite).

Toiseen haastattelukertaan jäivät ne aiheet, joista en ollut vielä ensimmäisellä haastattelukerralla ennättänyt kysyä, ja uusien kysymysten laatimiseen vaikutti myös se, miten innostuneelta haastateltava oli vaikuttanut jostain tietyistä aiheista. Eräässä tapauksessa esimerkiksi haastateltava oli kertonut rakastaneensa lapsena laulamista ja musiikkia, joten tuntui luontevalta kysyä häneltä aiheesta lisäkysymyksiä, ja jo tässä vaiheessa tiesin, että tulisin tekemään laulun juuri tästä aiheesta. Toiseen haastattelukertaan jäivät myös esimerkiksi aiheet, jotka olivat jääneet minulle jostain syystä hieman epäselviksi ja aiheet, joista halusin kysyä, mutta joiden ajattelin saattavan herättää haastateltavassa ehkä kipeitäkin muistoja.

Kaikki haastateltavat kertoivat muistoistaan selkeästi ja rauhallisesti, ja vaikka osalla haastateltavista oli jonkinlaisia muistivaikeuksia, se ei haitannut haastattelun kulkua, vaan sain esittämiini kysymyksiin selkeät vastaukset kaikilta haastateltavilta. Muistivaikeudet eivät myöskään näyttäneet ulottuvan lapsuuden- ja nuoruudenaikaisiin muistoihin, vaan nuoruusajan muistot olivat säilyneet haastateltavien mielessä hämmästyttävän kirkkaina. Jotkut haastateltavista ohjailivat paljolti haastattelun kulkua ja ajautuivat sivupoluille, kun taas toiset pitäytyivät enemmän esittämässäni kysymyksissä. Molemmat vastaustavat sopivat minulle hyvin; paitsi että sain kysymyksiini vastauksia, sain myös paljon sellaista tietoa, jota en ehkä itse olisi tullut ajatelleeksi kysyä.

Haastattelutilanne oman isoäitini kanssa oli hieman erilainen kuin muut haastattelut. Paitsi että tunnelma oli vielä vapautuneempi kuin muiden haastattelutilanteiden kohdalla, tiesin myös jo entuudestaan paljon isoäitini elämästä. Haastattelun edetessä sain kuitenkin tietää paljon uusia asioita isoäitini lapsuudesta, mikä oli vielä yksi syy sille, miksi opinnäytetyöni aihe ja opinnäytetyön tekeminen juuri nyt oli minulle niin tärkeää. Olin suunnitellut isoäitini haastattelemista jo pitemmän aikaa, sillä oman sukuni tutkiminen ja juureni kiinnostavat minua erittäin paljon.

4.2 Laulujen kirjoittaminen haastatteluihin perustuen

Kun olin haastatellut yhtä henkilöä kaksi kertaa, aloitin laulun kirjoittamisen. Minulle oli alusta alkaen selvää, että tekisin ensin yhden henkilön haastattelut ja laulut valmiiksi, ennen kuin siirtyisin seuraavaan haastateltavaan. Tällä tavoin pystyin paremmin keskittymään yhden henkilön elämäntarinaa ja haastatteluiden herättämiin tunnelmiin. Aloitin laulun kirjoittamisen niin, että syvennyin ensin muistiinpanoihin, jotka olin kirjoittanut nauhoitusten perusteella ja mietin, mitä asioita haluaisin nostaa esille tarinoissani.

Vaikka olenkin tehnyt paljon lauluja, en ole aikaisemmin tehnyt laulua kenenkään muistoihin perustuen. Huomasin heti laulun tekemisen alussa, että saadakseni haastatteluihin perustuvan laulun aikaiseksi, nauhoitukset oli kuunneltava ja muistiinpanot luettava erittäin huolellisesti. Tässä mielessä laulun tekeminen poikkesi heti merkittävästi aikaisemmasta laulukirjoittamisestani, sillä olen usein kirjoittanut laulun vain alkamalla kirjoittaa sitä, ilman että olen päättänyt aihetta etukäteen.

Yhteistä näille kaikille haastatteluihin perustuville lauluille olikin se, että ennen kuin rupesin kirjoittamaan laulua, päätin tarkkaan laulun aiheen sekä sen, mitä yksityiskohtia nostaisin laulussa esille. Yhdistävä tekijä aikaisemman laulun tekotapani kanssa oli kuitenkin se, että laulua tehdessäni otin käteeni jonkin soittimen, kuten kanteleen tai kitaran, ja samanaikaisesti, kun yritin saada kertomusta laulun muotoon, tapailin soittimellani eri melodia-aiheita tai vaihtelin eri sointuja.

Voidaan siis todeta, että niin kuin usein ennenkin laulua kirjoittaessani, teksti ja melodia syntyivät samanaikaisesti. Vaikka olinkin päättänyt laulun aiheen etukäteen, en kuitenkaan tiennyt, millä tavoin ja millä sanoilla esittäisin laulussa kerrottavat asiat. En myöskään etukäteen päättänyt sitä, missä järjestyksessä esittäisin asiat. Ainoastaan yhden haastatteluun perustuvan laulun kohdalla tein tekstin ensin täysin valmiiksi, ennen kuin aloin edes miettiä laululle melodiaa.

Tämä laulun tekoprosessi erosi aikaisemmista myös sillä tavoin, että olin jo etukäteen päättänyt, että tulevat lauluni olisivat musiikillisesti enimmäkseen kansanlaulumaisia

tai tyypillistä suomalaista maatalouskulttuuriin kuuluvaa tanssiperinnettä, kuten jenkkaa tai polkkaa. Tämän valinnan olin tehnyt siksi, että halusin haastateltavien pääsevän nuoruusaikansa tunnelmiin myös musiikillisen aineksen osalta. Ainoastaan yksi lauluista on nykyaikaisempi kertosaäkeistöllinen laulu.

Halusin, että lauluista tulee hyvin monipuolisia, joten käytin myös laulujen sovitukselliseen puoleen paljon aikaa. Yksi lauluista oli esimerkiksi sellainen, että laulun alkiosa koostui pelkästä puheosuudesta, ja eräs laulu puolestaan sisälsi paljon kaanonmaisuuksia ja sanojen toistoa. Kirjoitin myös osaan lauluista stemman säestäjääni varten. Monipuolisuutta ohjelmistoon toi myös se, että laulujen tempot ja esittämistavat vaihtelevat suuresti.

Vaikka olenkin kiinnostunut riimittelysäännöistä ja ihailen puhtaiden riimien täsmällisyyttä ja kauneutta, en kuitenkaan aina koe niiden käyttöä välttämättömänä tai tarpeellisena, enkä tälläkään kertaa käyttänyt aina puhtaita riimejä. Suuri osa käyttämästäni riimeistä on epäpuhtaita, ja muutama säepari on täysin riimitön. Luulen, että näissä haastatteluihin perustuvissa lauluissa puhtaita riimejä on jopa vähemmän kuin lauluissa, joita olen aikaisemmin kirjoittanut, sillä puhtaan riimin metsästyksen sijasta keskityin enemmänkin laulun sanomaan ja tunnelman kuvaamiseen.

Laulun tekeminen haastattelujen pohjalta oli toisaalta haastavampaa kuin tavallinen laulukirjoittaminen. Lauluun ei saanut kirjoittaa omia ajatuksiaan ja tunteuksiaan, vaan oli pitäydyttävä haastateltavan kertomuksissa ja tunteuksissa. Toisaalta taas laulun kirjoittaminen haastattelujen pohjalta oli jopa helpompaa kuin tavallinen laulun kirjoittaminen, sillä tavallaan tarina oli jo valmiina ennen laulun kirjoittamista.

Haastatteluiden pohjalta syntyi yhteensä yksitoista laulua, ja kunkin haastateltavan kertomukseen perustuen syntyi yhdestä neljään laulua. Laulujen lukumäärään vaikutti osaltaan se, kuinka yksityiskohtaisesti haastateltava oli kertonut kokemuksistaan ja muistoistaan. Joissakin tapauksissa taas suurenkin määrän muistoja sai helposti kiitettyä yhteen lauluun.

Kaikkiaan tässä opinnäytetyöprosessissa syntyi kaksitoista laulua. Yksi lauluista kertoo jo edesmenneestä isoäidistäni, ja tämä laulu perustuu haastattelututkimuksen si-

jaan siihen tietoon, jota olen vuosien varrella kuullut isoäitini lapsuudesta sekä häneltä itseltään että muilta sukulaisilta.

4.3 Konsertit

Tehtyäni kaikki haastattelut ja niihin perustuvat laulut valmiiksi sekä hyväksytytteni laulut haastateltavilla, aloimme elokuussa 2016 harjoitella ohjelmistoa säestäjäni Nina Halkolan kanssa. Vaikka olinkin päättänyt kappaleiden sovituksista soitinnuksiin suurimmaksi osaksi itse, laulut saivat lopullisen silauksensa harjoitellessamme niitä yhdessä hänen kanssaan. Lisäksi esimerkiksi sotilaiden järjestämästä juhannusjuhlasta kertovaan lauluun Nina Halkola teki toisen äänen minua varten, ja hän itse lauloi melodiana. Hän myös kertoi kappaleista mielipiteitään ja antoi ehdotuksia siihen, kuinka esittäisimme kappaleet.

Samaan aikaan, kun harjoittelimme ohjelmistoa, tein valokuvaesitystä haastateltavien minulle lainaksi antamista valokuvista. Valokuvaesitys, jossa valokuvat heijastettiin videotykin avulla seinälle, tuli jälkimmäiseen, Maija-talossa pidettävään konserttiin. Tähän konserttiin kutsuttiin myös kaikki haastateltavat. Valokuvaesitykseen tarvittavan laitteiston sain koulultani lainaksi. Valokuvat olivat haastateltavien lapsuus- ja nuoruusajalta, ja niissä esiintyi joko haastateltava itse tai joku muu henkilö, josta haastateltava oli kertonut. Perheenjäsenten ja ystävien lisäksi kuvissa näkyi myös esimerkiksi lypsykarjaa ja muita eläimiä.

Yhdellä haastateltavista ei ollut antaa yhtään valokuvaa kuvaesitystä varten, ja konsertissa hänestä kertovien laulujen taustalla näkyi vain kuva hänen synnyinkunnastaan 1940-luvulta. Kuvan sain lainaksi eräältä tuttavaltani, joka on samasta kunnasta kotoisin. Eräältä toiselta haastateltavalta sain peräti 13 kuvaa, sillä hänen äitinsä oli ollut innokas valokuvaaja. Niinpä siis yhden haastateltavan kertomuksiin perustuvan laulun aikana saattoi seinälle heijastua jopa kuusi kuvaa, kun taas toisen haastateltavan kertomuksiin perustuvan laulun aikana seinälle heijastui vain yksi kuva.

Valokuvaesitystä varten suurensin valokuvat ja skannasin ne, minkä jälkeen tallensin ne tietokoneelle. Kuvat järjestin laulujen mukaiseen järjestykseen niin, että ne vaih-

tuivat laulun aiheen ja päähenkilön mukaan ja niitä oli helppo vaihdella tietokoneen hiirtä napsauttamalla. Kun esimerkiksi laulussa kerrottiin haastateltavan uimaharrastuksesta, seinälle heijastettiin uimiseen liittyvä kuva. Kuvanvaihtajana toimi toinen avustajani Niina Parkkonen.

Konsertit järjestettiin Senioripihassa, mikä oli sovittu jo aikaisemmin keväällä. Konserttien ajankohdista sovin Senioripihan yhteyshenkilön kanssa. Kun konserttien ajankohdat oli sovittu, Senioripihan yhteyshenkilö laittoi ilmoituksia konsertista Senioripihan Maija-talon seinille. Sen lisäksi hän laittoi Maija-talon asukkaille vielä henkilökohtaiset kutsut. Matti-talossa pitämäämme konserttia varten ei ilmoituksia laitettu seinille, vaan virikeohjaaja huolehti henkilökohtaisesti, että asukkaat pääsivät paikalle.

Ensimmäisen konsertin pidimme 27.10. Senioripihan Matti-talossa, jossa on tehostetun palveluasumisen asuntoja ympärivuorokautista hoitoa ja hoivaa tarvitseville ikäihmisille. Pidimme konsertin erään kerroksen aulassa, henkilökunnan ensin autettua asukkaat paikalle huoneistaan. Kuuntelijoita konsertissa oli noin neljäkymmentä, joista muutama oli hoitajia tai asukkaiden läheisiä.

Tässä konsertissa ei ollut mukana valokuvaesitystä, sillä alun perin meidän oli tarkoitus kierrellä asukkaiden huoneissa esittämässä lauluja niin, että esittäisimme yhdessä huoneessa aina kaksi laulua ja esittäisimme vain osan lauluista yhteiskonsertissa aulassa. Konserttipäivänä päädyimme kuitenkin virikeohjaajan kanssa siihen tulokseen, että pitäisimme sittenkin vain yhden yhteisen konsertin yhden kerroksen aulassa, sillä se sopi paremmin Matti-talon aikatauluihin juuri tuona päivänä.

Esitimme aulassa kaikki kaksitoista kappaletta. Itse lauloin ja soitin huuliharppua ja Nina Halkola säesti kitaralla ja kanteleella, sekä lauloi välillä melodiasa tai toista ääntä. Vaikka tässä konsertissa ei ollut mukana yhtään haastateltavaa, eikä myöskään valokuvaesitystä, asukkaat kuuntelivat lauluja mielenkiinnolla ja antoivat meille hyvää palautetta konsertin jälkeen.

Seuraavana aamuna 28.10. järjestimme toisen konsertin Senioripihan Maija-talossa, joka on ikäihmisille tarkoitettu pienryhmäkoti. Konserttihuoneeksi olin valinnut Sauna-

tuvan, joka oli minulle entuudestaan tuttu paikka, sillä olen järjestänyt siellä aikaisemmin yhteislaulutilaisuuksia. Tätä konserttia tulivat kuuntelemaan kaikki muut haastattelemi henkilöt paitsi isoäitini, joka ei pitkän välimatkan vuoksi päässyt paikalle. Säestäjä Nina Halkola kuitenkin äänitti konsertin, ja isoäitini sai kuunnella sen myöhemmin.

Konsertti erosi tavallisesta konsertista sillä tavalla, että avustimme asukkaita liikkumisessa ja istuinpaikan löytämisessä, koska useat asukkaista olivat liikuntarajoitteisia. Tila oli aika pieni, mutta konsertin noin 30 kuuntelijaa mahtuivat sinne kuitenkin hyvin. Matti-talossa pitämämme konsertin tavoin myös tämän konsertin kesto oli noin puoli tuntia. Konserttipaikalla aikaa meni kuitenkin enemmän, sillä autoimme avustajieni Nina Halkolan ja Niina Parkkosen kanssa konsertin alussa asukkaat istumaan ja konsertin loputtua poistumaan paikalta. Esitimme laulut samassa järjestyksessä kuin edellisen päivän Matti-talon konsertissakin eli siinä järjestyksessä, kuin olin ne tehnytkin, niin että yhden haastateltavan laulut olivat aina peräkkäin. Erona edellis päivän konserttiin oli siis se, että mukana oli valokuvaesitys sekä isoäitiäni lukuun ottamatta kaikki haastateltavat kuuntelemassa.

4.4 Palaute konsertista ja prosessista

Saimme sekä haastatelluilta että konsertin muilta kuuntelijoilta välitöntä palautetta heti konsertin jälkeen, ja saamamme palaute oli erittäin hyvää. Moni konsertissa olevista kuuntelijoista sanoi konsertin olleen koskettava tai jopa sykähdyttävä. Huomasin myös itse konsertin aikana, että moni kuulija liikuttui silminnähden, ja se oli minulle yllätys, sillä en tiennyt etukäteen, minkälaisen vastaanoton konsertti saisi. Myös ne konsertin kuulijat, jotka eivät olleet osallistuneet haastatteluun, sanoivat, että vaikka laulut eivät kertoneetkaan heidän lapsuudestaan, laulut ja valokuvat olivat tuoneet heille heidän omia lapsuusmuistojaan mieleen.

Olin etukäteen hieman jännittänyt, olisiko konsertin kuunteleminen mielenkiintoista myös niille, jotka eivät olleet osallistuneet haastatteluun tai tekisikö kuvien puuttuminen konsertista vähemmän mielenkiintoisen, mutta pelko oli turha. Minulle olikin todella iloinen yllätys, että myös Matti-talossa pitämämme konsertti kiinnosti kuuntelijo-

ta, vaikka konsertissa ei ollut valokuvaesitystä eivätkä laulut perustuneet kuuntelijoiden elämäntarinoihin. Saimme virikeohjaajalta kutsun tulla uudestaan esiintymään, ja päätin, että seuraavan kerran myös Matti-talossa olisi mukana valokuvaesitys.

Konserttien jälkeisellä viikolla tein vielä neljännen vierailukerran haastateltavien kohteihin. Tuolloin palautin lainaksi saamani valokuvat sekä kyselin jälkitunnelmia pitämästämme konsertista ja koko prosessista. Tällä neljännellä vierailukerralla myös kahden haastateltavan tyttäret, jotka olivat myös olleet kuuntelemassa konserttia, sattuivat olemaan paikalla.

Sain haastateltavilta ja heidän tyttäriltään palautetta, että sen lisäksi, että konsertti oli koskettava ja mielenkiintoinen myös laulut olivat musiikillisesti mukavia kuunnella: melodiat olivat hyviä, mutta riittävän yksinkertaisia, ja myös sen vuoksi mieleenpainuvia. He kokivat, että monimutkaisten ja vaikeiden sävellysten sijaan oli keskitytty tarinan kerrontaan. Myös kitara- ja kantelesäestystä pidettiin hyvänä valintana tällaiseen konserttiin, ja huuliharppu- ja vihellyssoolot olivat tuoneet konserttiin oman hauskan lisänsä.

Valokuvia oli heidän mukaansa ollut mukava seurata, mutta toisaalta sain myös palautetta, että tarinat olisivat kantaneet ilman kuviakin, ja lauluja olisi ollut mielenkiintoista kuunnella ilman kuvaesitystäkin. Myös itse tulin siihen tulokseen Matti-talossa esittämämme konsertin jälkeen, että laulut itsessään riittivät herättämään kuulijoiden mielenkiinnon. Toisaalta kuitenkin kuvat toivat konserttiin mielenkiintoisen lisän.

Olin etukäteen hieman jännittänyt, pystyisivätkö kuulijat siirtymään konsertissa tunnelmasta toiseen, sillä konsertissa oli sekaisin sekä iloisia että surullisia lauluja. Haastateltavat kuitenkin sanoivat, että tunnelmasta toiseen oli helppo siirtyä. Toinen haastateltavien tyttäristä totesi myös, että hänen mielestään oli hyvä, että konsertti pidettiin pienessä tilassa eikä konserttiyleisöä ollut liikaa. Hänen mielestään tämän tyylinen konsertti ei sopisi pidettäväksi esimerkiksi suuressa auditoriossa, sillä tunnelma ei tällöin todennäköisesti olisi enää niin välitön ja koskettava. Tästä olen itse samaa mieltä. Haastateltavan tytär myös antoi minulle ehdotuksen mahdollisia tulevia konsertteja ajatellen. Yksi esitettävistä lauluista voisi kuvata esimerkiksi minun tai jonkun muun 1980-luvulla lapsuuttaan viettäneen henkilön lapsuutta, ja tämä laulu mahdollisine valokuvineen voisi olla vaikkapa konserttiohjelmiston keskivaiheilla. Pidän ehdotusta erittäin hyvänä ja aion kokeilla ideaa jossakin tulevista konserteistani.

Konserttien jälkeisellä viikolla tein matkan Pohjois-Pohjanmaalle tapaamaan isoäitiäni, joka oli yksi haastateltavista, mutta ei päässyt kuuntelemaan konserttia. Hän kuunteli nauhoituksen konsertista ja kuvasi lauluja kiinnostaviksi sekä mukaviksi kuunnella. Laulu, joka kertoi hänen omasta lapsuudestaan, liikutti häntä selvästi ja hän sanoi laulun kuvanneen hyvin lapsuuttaan.

Kyselin haastateltavilta myös sitä, millaisena he olivat haastattelutilanteen kokeneet. Kaksi haastateltavaa kertoi kysymyksiin vastaamisen olleen aivan mukavaa ja sel-laista, jota he eivät olleet kokeneet aikaisemmin. Yksi haastateltava sanoi vierailujeni olleen erittäin piristävä poikkeus arkeen, sillä hän koki itsensä yksinäiseksi eikä hänellä juurikaan käynyt vieraita. Yksi haastateltava taas ei enää tässä vaiheessa muistanut itse haastattelutilanteita, vaikka konsertti oli vielä tuoreessa muistissa ja hän oli pitänyt siitä kovasti.

5 Kaksitoista tarinaa

5.1 Haastatteluihin perustuvat laulut

Kuvailen tässä luvussa lauluja, jotka perustuvat haastateltavien kertomuksiin.³ Luvussa on mukana myös haastatelluilta saatuja valokuvia.⁴ Käsittelen luvussa myös toisen, jo edesmenneen isoäitini elämää, josta syntynyt laulu ei siis perustu haastateluun. Lauluja haastatteluiden pohjalta syntyi yhdestä neljään haastateltavasta riippuen. Siihen, kuinka monta laulua kunkin haastateltavan muistoihin perustuen syntyi, vaikutti heidän tapansa kertoa menneistä asioista. Jotkut haastateltavista kertoivat laajemmin ja yksityiskohtaisemmin menneistä tapahtumista kuin toiset, ja minun oli tällöin helpompi keksiä useampi laulu heidän kertomuksiinsa perustuen.

³ Koska haastateltavat ovat anonymoijia, käytän haastateltavista numerointia 1 - 4. Neljännen haastateltavan kohdalla mainitsen kuitenkin, että kyse on omasta isoäidistäni.

⁴ Anonymisuuden takia en myöskään mainitse valokuvien alapuolella kuvassa olevien henkilöiden nimiä tai sitä, kenen arkistosta kuva on saatu.

Kuva 1. Uimassa.

Haastateltava 1 kertoi minulle monipuolisesti lapsuusajan muistoistaan aina varhaislapsuuden tapahtumista myöhempään sota-ajan muistoihin asti. Hänen kertomistaan asioista oli helppo keksiä laulujen aiheita, ja lauluja syntyiikin peräti neljä. Ensimmäinen laulu, *Kaupungissa ja maalla*, kuvaa haastateltavan varhaislapsuuden muistoja 1920-luvun Jyväskylästä, sekä perheen myöhempää maallemuuttoa. Laulussa kuvataan sekä haastateltavan kiinnostusta maatalon töitä kohtaan että rakasta uimaharrastusta (kuva 1). Haastateltava oli leikkinyt paljon veljensä kanssa, ja he olivat olleet läheisiä (kuva 2).

Teksti tähän lauluun syntyi suhteellisen helposti, sillä haastateltava oli kertonut minulle niin tarkasti juuri noista lapsuusmuistoistaan, että tiesin jo haastattelutilanteessa että aloittaisin lauluntekoprojektini juuri näistä tapahtumista. Tein tästä laulusta kevyen valssin, ja se syntyi duuriviritteisen viisikielisen kanteleen avulla. Myös konsertissa säestäjänä säesti kappaletta kanteleella. Melodian A-osat toistuvat siinä alusta loppuun samanlaisina, mutta kantelevälisoitot tuovat kappaleeseen kuitenkin monipuolisuutta.

Kuva 2. Haastateltava veljensä kanssa.

Haastateltava 1:n kertomukseen perustuva toinen laulu, *Hyyskä*, kertoo eräästä haastateltavan kansakouluajan tapahtumasta. Joku oli kaivertanut puukolla ulkokuussin oveen tuhman hämähäkkiä muistuttavan kuvan, ja heikkohermoinen opettaja, joka haastateltavan sanojen mukaan ”oli vielä neiti-ihminen”, oli hakenut koulun johtokuntaan kuuluneen naapurinisännän selvittämään asiaa. Lapsia oli seisotettu ulkona ja tivattu sitä, kuka oli moiseen tekoon syyllistynyt. Haastateltava oli kuitenkin itse ollut niin pieni, ettei ollut ymmärtänyt, mistä asiassa oli kysymys. Haastateltava käytti tapuksesta kertoessaan ulkokuussista nimeä *hyyskä*, joka oli minulle entuudestaan tuntematon murrenana. Laulun ensimmäisen säkeistön riimittelin näin:

Koulussa hyyskän oveen oli tehty,
 joku oli tehny kuvan sen,
 puukolla tehty hyyskän oveen,
 kuva vähä semmosen kaltanen.

Kappaleessa esiintyvä riimipari⁵ *kuvan sen / kaltanen*, muodostaa puhtaan riimin, ja tämä riimipari on myös hyvä esimerkki siitä, että riimisana voi muodostua useammas-

⁵ Riimipari tarkoittaa kahta riimisanaa, jotka riimittyvät keskenään, esimerkiksi *riimi/tiimi*.

ta kuin yhdestä sanasta. Puhtailla riimeillä on tällöin sama tavumäärä, mutta niiden ei kuitenkaan tarvitse olla sidoksissa yhteen sanaan. (Salo 2014, 174.) Laulusta tuli melodialtaan yksinkertainen viisisäkeistöinen jenkka, ja kirjoitin siihen stemman avustajani varten. Lauluun toi hauskan lisän se, että avustajani stemmaan kuului sellainen osuus, että siinä matkittiin naapurinisännän möreää miesääntä.

Haastateltava 1:n kertomuksiin perustuva kolmas laulu oli nimeltään *Rimppaa ja runoja* (nuottiesimerkki 1). Laulussa kuvaan haastateltavan lapsuudenperheen musiikalisuutta ja musiikkiharrastusta: isä oli oppinut lauluja Alfred Tannerilta, ja veli oli soittanut muun muassa haitaria (kuva 3). Veli oli myös kiertänyt haitarinsa kanssa Suomea kokoonpanossa, johon myös Reino Helismaa oli kuulunut. Haastateltavan lapsuudenaikaisessa perheessä oli myös muun muassa kirjoitettu runoja ja harrastettu erilaisia leikkejä, kuten naamiaisia. Kuvaan laulussa myös perheen tanssiharrastusta, sillä haastateltava kertoi minulle tanssineensa nuorena paljon (kuva 4). Hän kertoi tanssineensa muun muassa rimppaa. En ollut aikaisemmin kuullut *rimppa*-sanaa, mutta haastattelun jälkeen sain selville, että se tarkoittaa samaa kuin masurka.

Kuva 3. Velipoika haitarinsa kanssa.

Kuva 4. Paritanssia vanhanajan malliin.

Kertoessaan omista nuoruudenaikaisista kokemuksistaan ja muistoistaan haastateltavat kertoivat myös yleisemmin lapsuus- ja nuoruusaikojensa tavoista, tapahtumista ja maailmankuvasta. Koska esimerkiksi sota oli koskettanut jollain tavalla kaikkien haastateltavieni elämää, tulivat sotamuistot esille haastatteluissa, ennen kuin olin ennättänyt niistä erikseen kysyäkään. Eräs sota-ajan rajoitus mainitaan *Rimppaa ja runoja* -kappaleen lopussa, kun isä käskee jälkikasvunsa pois *nurkkatansseista*⁶. Tämä kappale on ainoa, johon teksti syntyi ennen melodiana, sillä alun perin ajattelin esittää tämän laulun runona. Koska laulussa kuitenkin kuvataan tanssimista, päätin kuitenkin tehdä kappaleeseen myös sävelen.

Haastateltava 1:n kertomuksiin perustuva neljäs laulu, *Neljä ohikulkijaa*, kertoo Karjalasta tulleiden siirtolaisten auttamisesta ja asuttamisesta (nuottiesimerkki 2, kuva 5). Laulussa kuvataan sitä, kuinka siirtolaiset tulivat lypsykarjansa kanssa rajan takaa, ja monet ihmiset, kuten myös haastateltavan perhe, olivat auttaneet siirtolaisia. Siirtolaisia oli majoitettu ja ruokittu, ja heidän lypsykarjaansa oli lypsetty (kuva 6). Kuvaan laulussa myös sitä, miten siirtolaisten lisäksi myös suomalaisia sotilaita sekä jopa venäläisiä sotavankeja ja näiden hevosia oli sijoitettu perheisiin. Tein laulun *Monta ohikulkijaa* muun muassa haastateltavan seuraaviin kertomuksiin perustuen:

Ne siirtolaiset ajo sitä karjaa, ku ne otti karjanki mukkaansa, ku ne läks. Nii Puhokses ol laivalaituri, nii ne sinne ajo niitä maantietä pitkin ja sitte lotjaan ja sitten laivalla veivät niitä etteenpäin. Niin siinä

⁶ Haastateltava kertoi nurkkatansseista seuraavaa: ”Tanssiminen kiellettiin Suomessa talvi- ja jatkosodan aikana. Nuoret, jotka halusivat tanssia, järjestivät ladoissa nurkkatansseja.”

Puhoksessa oli kansakoulu, niin me käytiin sitte siellä lotjassa lypsämässä niitä lehmiä ja keitettiin aina niille siirtolaisille, että ne sai syyäkki siellä kanssa.

Meille tuli Suojärveltä semmonen perhe, kaks veljestä ja toisella iso perhe ja sitte oli mummo. Oli kolmekymmentä henkeä. Minun tädin mies oli vielä armeijassa ja heillä oli pienempi tila ku meillä. Nii tehtiin semmonen järjestely, että täti tuli lehmiensä kanssa meille ja tämä perhe sijoitettiin sinne.

Sitte oli vielä näitä ohikulkevia perheitä, taikka yksin oikeen laiha kalpee mustapukunen nainen, kaks tai kolme lasta äsken syntynyt ja vuoden ikänen ja molempia imetti. Äiti oli semmonen touhukas marta, nii hän järjesti sitte niille jonku majapaikan.

Kuva 5. Siirtolaisperhe rajan takaa.

Monta ohikulkijaa -laulussa kokemuksia ei kuvata subjektiivisesti haastateltavan näkökulmasta, vaan laulussa kerrotaan tapahtumista yleisellä tasolla. Laulusta tuli viisisäkeistöinen runolaulumainen kappale, jossa sama melodia-aihe toistuu samanlaisena koko ajan, eikä varsinaisia selvärajaisia säkeistöjä ole.

Kuva 6. Lypsykarjaa lypsettiin.

Rimppaa ja runoja

A Am $\text{♩} = 110$ Dm

1. I - sä il - ta - mis - sa lau - loi kup - let - te - ja, op - pi - nut ne o - li Alf - red Tan - ne ril - ta,

5 E A E Am
ve - li - poi - ka kans - sa it - se He - lis maan, kier si Suo - men - maa - ta soit - tel hai - tar taan...

9 Am Dm
Lau - lu soit - to soi kun su - ku ko - koon tui, ru - not, lei - kit näy - tel - mät - kin luon - nis - tui,

13 E Am E Am
tä - ti ryn - täs si - sään kes - ken lyp - sy - jen, kun ru - non kek - si he - ti kir - jas y - lös sen...

17 **B** Am Dm G C
Pol - kat, jen - kat, rim - pat tans - sit - tiin, pii - ri - lei - kit haus - kat - lei - kit tiin,

21 Am Dm E Am
vaih - to - as - kel pot - ku, vaih - to - as - kel pot - ku, se on rimp - sau - tus.

25 Am Dm G C
Polk - ka, jenk - ka, vals - si on - nis - tui, mut - ta ker - ran i - sä sui - vaan - tui,

29 Am Dm E Am
sa laa tans - sat - tiin, nurk - ka - tans - sit niin, i - sä käs ki pois ja he - ti pai - kal - la!

Nuottiesimerkki 1. Rimppaa ja runoja.

Monta ohikulkijaa

Dm

1. Siir - to - lai - set tu - li - vat ra - jan ta - kaa heil - lä o - li mu - ka - naan
 2. Siir - to - lai - set tu - li - vat ra - jan ta - kaa o - li - vat he va - il - la

o - maa kar - jaa pal - jon o - li lii - ket - tä mon - ta o - li ih - mis -
 ko - ti - paik - kaa mon - ta o - hi - kul - ki - jaa mon - ta o - li aut - ta -

tä a - pu - a tar - vit - se - vaa mon - ta o - hi - kul - ki - jaa.
 jaa ma - joi tet - tiin ruo - kit - tiin lyp - sy - kar - ja lyp - set - tiin.

Nai - nen mus - ta - pu - kui - nen niin kal - pe - a kol - me o - li mu - ka - na

pien - tä las - ta a - suin ta - lo et - sit - tiin mon - ta o - hi -

kul - ki - jaa mon - ta o - hi - kul - ki - jaa Tu - li - vat ra -

jan ta - kaa kar - ja - lai - se - t so - ti - laat si - joi - tet - tiin ja he - vo - se - t

ko - tei - hin ja myös van - git ve - nä - läi - se - t a - sui - vat ja sö - i - vät

te - ki - vät ta - lon töi - tä mon - ta o - hi -

kul - ki - jaa mon - ta o - hi - kul - ki - jaa.

Nuottiesimerkki 2. Monta ohikulkijaa.

Haastateltava 2:n kertomuksiin perustuvia lauluja syntyi kaksi. Ensimmäinen laulu, *Maaseudun suojeluskunnan miehet*, kertoo siitä, kuinka tavaroita oli sota-aikaan viety taloista rintamalle. Maaseudun suojeluskunnan miehet olivat kierrelleet taloissa hevosrattaidensa kanssa, ja lastanneet kärryinsä täyteen tavaroita, jotka oli sitten karrätty rintamalle. Laulusta tuli surumielinen balladi, johon hidas laulutapa ja mollisävellaji toivat osaltaan sodan varjon tuntua. Haastateltava kertoi minulle tällaisia asioita tavaroiden rintamalle viemisestä:

Ku vietiin tavaraa sottaan, vanhemman veljen polkupyörä, jonka se oli metsätyöllään onnistunut ostamaan, senki veivät maaseudun suojeluskunnan miehet sottaan. Ja isältä hevoskärryt veivät, ne tuli kylälle kerreemmään, niillä oli semmonen velevollisuus. Niillä oli kiväärit ja patruunat, ja kyllähän se ihmetytti ku isonveljen sukset viettiin sottaan.

Muodostin hänen kertomuksensa perusteella tällaiset neljä säkeistöä:

Maaseudun suojeluskunnan miehet
ne taloissa kiertelivät,
tavaroita kärryihin lastasivat,
ja ne sitten pois veivät.

Ja ne miehet kun suoritti velvollisuuttaan,
niillä oli ihan kivääritkin,
se pikkuista poikaa ihmetytti,
kun vietiin isonveljen suksetkin.

Olishan se velipojan kiva ollut hiihtää,
jos suksia viety ei ois,
ja se polkupyörä jonka se metsätoilla hankki,
senkin ne veivät pois.

Maaseudun suojeluskunnan miehet
ne taloissa kiertelivät,
hevosrattaat ne isältä myös veivät,
ne rintamalle karräsivät.

Haastateltavan kertomuksiin perustuva toinen laulu, *Mandoliinia, pesäpalloa ja metsästystä*, kuvaa haastateltavan musikaalisuutta ja eri instrumenttien soittotaitoa. Laulussa kuvataan myös haastateltavan pesäpallo- ja metsästysharrastusta. Laulusta tuli hilpeä kolmesäkeistöinen jenkka, johon säkeistöjen välissä olevat soittamani vihellys- ja huuliharppusoolot tuovat osaltaan hauskuutta.

Haastateltava 3 kertoi minulle haastatteluissa hyvin monipuolisesti erilaisista lapsuusajan muistoistaan ja tapahtumista, ja hänen kertomuksiinsa perustuvia lauluja syntyikin neljä. Ensimmäisessä laulussa, *Kehruurukki*, kuvataan haastateltavan lapsuuden- ja nuoruudenaikaista käsityöharrastusta ja siihen liittyviä muistoja.

Laulusta tuli täysin erilainen kuin yhdestäkään aikaisemmin tekemästani kappaleesta, sillä kappaleen alkuosa ei ole laulu ollenkaan. Kappaleen alkuosa koostuu ainoastaan minun puheosuudestani, jossa kerron haastateltavan sanoin hänen käsityöharrastuksestaan ja -muistoistaan, niin kuin hän oli minulle niistä kertonut. Haastateltava kertoi esimerkiksi, kuinka hän jo ennen alakouluun menoa oli virkannut kintaat ja kuinka hän oli tehnyt serkkunsa kanssa myynejä. Muun muassa nämä asiat siis mainitsin kappaleen puheosuudessa. *Myyni*-sanaa en ollut ennen haastattelua kuullut koskaan, mutta haastateltava kertoi sen tarkoittavan samaa kuin kapiro. Kappaleen puheosuudessa käytin siis minä-kerrontaa, mutta en kuitenkaan jäljitellyt haastateltavan murretta, vaan kerroin käsityöharrastuksesta ja -muistoista yleiskielellä.

Laulun jälkimmäisessä osassa luetellaan laulaen eri käsityömenetelmiä, sillä haastateltava kertoi myös käsityönteon eri menetelmistä ja vaiheista. Konserteissa esitimme säestäjäni kanssa tämän kappaleen lauluosuuden niin, että luettelimme laulaen käsityönteon vaiheita ensin yksittäin, minkä jälkeen minä toistin kaanonmaisesti käsityömenetelmiä avustajani toimiessa esilaulajana. Laulu loppui yhteen lauseeseen, jota toistelimme kuiskaamalla useaan kertaan, ja lopulta vain kuiskailimme lausetta *Pellavat kehrättiin, pellavat kehrättiin*. Laulun hieman monotoninen ja tuutulaulumainen melodia ja esitystapa tuovat lauluun mielestäni rakin kehräävän äänen tunnelmaa.

Haastateltava 3:n toisessa laulussa, *Joensuussa*, kerrotaan siitä, kuinka haastateltava oli päässyt ensimmäistä kertaa käymään Joensuussa isonsisarensa kanssa.

Haastateltava asui pikkukylällä monen kymmenen kilometrin päässä Joensuusta, ja kaupungissa vierailu oli tuntunut todella hienolta. Varsinkin elokuvissa käynti ensimmäistä kertaa oli ollut 12-vuotiaan elämän tähtihetki. Tästä laulusta tuli vauhdikas kolmesäkeistöinen polkka, jonka lauloimme konsertissa kaksi kertaa läpi. Laulussa oli huuliharppuväliosat säkeistöjen välissä.

Haastateltava 3:n kertomuksiin perustuva kolmas laulu, *Vihtakosken sillalla*, kertoi juhannusjuhlista. Sotilaat olivat palanneet sodasta sodan loputtua ja järjestäneet juhannusjuhlat Kiihtelysvaaran Vihtakosken sillalla (kuvat 7 ja 8). Laulussa kuvataan juhannusjuhlien iloista tunnelmaa; siellä oli soitettu ja tanssittu, ja itse kapteeni oli lausunut runoja. Tämä aihe nousi haastattelujen aikana esiin, kun kysyin haastateltavalta jotain kaunista ja mieleenpainuvaa lapsuusmuistoa. Laulun iloisesta aiheesta huolimatta en tehnyt tästä laulusta pelimannityylistä tanssikappaletta, vaan laulussa on enemmänkin hitaan harras tunnelma. Konserteissa lauloimme tämän duurisävelisen kappaleen yhdessä avustajani kanssa, ja mielestäni hänen keksimänsä stemma sopi siihen erinomaisesti.

Kuva 7. Vihtakosken sillan edustalla.

Kuva 8. Vihtakosken lähellä.

Haastateltava 3:n neljäs laulu, *Äitienpäiväjuhla*, kuvaa haastateltavan ja hänen lapsuudenperheensä musikaalisuutta, sekä sitä, kuinka haastateltavaa oli aina pyydetty erilaisiin tilaisuuksiin laulamaan. Tämän kahdeksansäkeistöisen laulun viidessä viimeisessä säkeistössä kuvataan haastateltavan äidin kuolemaa, ja sitä, kuinka haastateltavaa oli vähän tämän jälkeen pyydetty laulamaan koulun äitienpäiväjuhlaan. Haastateltava oli laulanut juhlissa laulun *Oj, Jeesus siunaa äitiä*, ja koska kuuntelijat olivat tienneet, että laulajan äiti oli äskettäin kuollut, tunnelma oli ollut erittäin liikuttunut ja kaikki kuuntelijat olivat alkaneet yksi toisensa jälkeen itkää. Haastateltava oli itse ehdottanut minulle, että tekisin juuri tästä aiheesta laulun.

Konserteissa lauloin tämän duurisävelisen, säveleltään virsimäisen laulun hitaasti, avustajani säestäessä kappaletta herkästi kitaraa näppäillen. Laulussa A- ja B-osat vuorottelevat niin, että kertomuksen koskettavimmat kohdat ovat aina laulun B-osissa. Laulu loppui tällaiseen B-osaan:

Tuon äitienpäiväjuhlan
muisto ei ole himmentynyt,
kun kaikkien edessä lauloin,
ja äiti oli pois mennyt.

Haastateltava 4 oli oma isoäitini, ja hänen kertomuksiinsa perustuen tein vain yhden laulun, *Lapsuusmuistoja* (nuottiesimerkki 3). Laulussa kuvaan isoäitini varttumista lapsikatraassa toiseksi nuorimpana. Kuvassa 9 isoäitini on vasemmassa laidassa.

Laulussa kuvataan muun muassa sitä, kuinka sota oli varjostanut perheen elämää. Veljet olivat lähteneet sotaan, ja yksi heistä, ikänsä takia vapaaehtoisena sotaan lähtenyt Veikko oli kaatunut sodassa. Laulun viimeisessä säkeistössä kuvataan isoäitini ja hänen äitinsä erilaista suhtautumista Veikon poismenoon. Isoäiti ei oikein ollut osannut surra paljon vanhemman veljensä kuolemaa, sillä lapsuudenleikit olivat täytäneet hänen elämänsä, kun taas perheen äiti oli itkenyt kauan poikaansa.

Kuva 9. Isä ja perheen pienimmät.

Tämä laulu eroaa kaikista aikaisemmista haastatteluihin perustuvista lauluistani siinä, että laulussa on kertosaikeistö. Kertosäikeistön ensimmäisissä säkeissä kerrotaan, kuinka perheessä oli radio aina auki, ja siitä kuunneltiin musiikkia. Kertosäikeistön jälkimmäisessä osassa kerrotaan koko perheen lukuharrastuksesta ja mainitaan, kuinka perheessä suorastaan ahmittiin kirjoja. Kertosäe ikään kuin kertoo, että vaikka elämässä tapahtuu kaikenlaista, jotain tälle perheelle pysyvää oli aina kuitenkin olemassa. Vaikka sota tuli ja yksi perheen pojistakin kaatui, elämä kuitenkin toisaalta jatkui samanlaisena kuin ennenkin (kuva 10).

Kuva 10. Kesäpäivänä.

Lapsuusmuistoja

$\text{♩} = 115$
Am E Am

1. Mi-nä var-tuin lap-si kat - raas-sa__ toi-sek-si nuo-rim - pa-na sääs-tyin

6 E Am

ko-din töil-tä ras- kail - ta__ sain leik ki-ä nu-keil-la__ äi-ti o-li kört-ti

11 E Am

su-vus - ta__ ol-tiin me vil - je - li-jöi - tä ja i - sä kun se o - li niin

15 E Am Dm Am

e - te - vä__ vir-ka mie-he-nä te-ki myös töi - tä,__ meil-lä u-sein o - li ra di - o au

19 E Am Dm Am

ki__ ja sii-tä mu-siik-ki - a kuun-nel - tiin ja me lu-et-tiin ko-ko per-

23 E 1. Am 2.

he voi kuin-ka kir jo - ja ah - mit - tiin meil-lä tiin

2. Laulusta ja käsitöistä tykkäsin
muuten koulusta en piitannut lain,
kai hyvin mä lauluja lauloin
kun iltamissa laulaa sain.
Sota varjosti myös meidän elämää,
veljet lähtivät sotimaan
Veikko-veljeni vapaasta tahdostaan
soti puolesta kotimaan.

Meillä usein oli...

3. Kerran isä se meille ilmoitti,
nyt on Veikko kaatunut,
veljeni, tuo lahjakas hiihtäjä
mitä hänestä oiskaan tullut.
Äiti kauan itki poikaansa
minä oikein en osannut surra,
oli veli ollut mua paljon vanhempi
ja oli lapsuuden leikit mulla.

Meillä usein oli...

5.2 Kahdestoista tarina

Kuva 11. Isoäitini vuonna 1921.

Viimeinen, toisesta isoäidistäni (kuva 11) kertova laulu, ei perustu haastatteluun, vaan pohjautuu haastattelututkimuksen sijaan siihen tietoon, jota olen vuosien varrella kuullut isoäitini lapsuudesta sekä häneltä itseltään että muilta sukulaisilta. Isoäitini kuoli vuonna 2014, ja vaikka kävimmekin hänen kanssaan keskusteluja, en kuitenkaan ehtinyt haastatella häntä enkä juurikaan kysellä hänen lapsuudestaan. Keskustelimme enemmän lähimenneisyyden tapahtumista ja yleisistä asioista.

Isoäidilläni oli ollut ankara lapsuus, sillä hänen äitinsä oli kuollut hänen ollessa neljävuotias, minkä jälkeen oma isä ja taloon tullut äitipuoli olivat kohdelleet isoäitiäni todella huonosti. Isoäitini oli joutunut työskentelemään kodissaan palvelijoiden tavoin ja nukkunut piikojen kanssa, kun taas isoäitini nuorempia sisarpuolia oli kohdeltu niin kuin talon lapsia - siis täysin eri tavalla kuin isoäitiäni.

Isoäiti piti kovasti karjanhoidosta ja menikin karjakkokouluun aikuisiän saavutettuaan. Kuva 12 on otettu karjakkokoulussa Oulussa. Isoäitini on kuvassa vasemmalla.

Kuva 12. Oulun karjakkokoulussa.

Isoäitini elämä muuttui onnelliseksi, kun hän tapasi isosisäni. Isoisälläni oli myöskin ollut ankara lapsuus, ja toistensa kanssa he löysivät sen onnen, jota vaille he olivat siihenastisessa elämässään jääneet (kuva 13).

Kuva 13. Isoäitini ja isosisäni hääkuva.

Kuvasin näitä tapahtumia isoäidistäni tekemässä laulussa *Äitipuoli*. Laulusta tuli kymmensäkeistöinen mollisävelinen balladi, jonka säkeistöjen väleissä on fanfaari-maiset huuliharppuvälisoitot. Laulussa ei ole minä-kertojaa, vaan tapahtumat kerrotaan kolmannessa persoonassa. Kolmannen persoonan käyttö tämän laulun kohdalla oli minulle heti selvää, sillä laulu ei pohjaudu haastatteluun, vaan siihen tietoon, jota olen vuosien varrella kuullut isoäitini lapsuudesta. Minä-kertojan käyttö ei olisi tuntunut oikealta, sillä en voinut esittää laulua isoäidilleni enkä hyväksyttää sitä hänellä.

Tämän laulun riittäminen onnistui lähes erinomaisesti, mikäli riimin puhtautta käytetään hyvän riittelyn kriteerinä. Vain yhdessä laulun kymmenestä säkeistöstä on epäpuhtas riimi. Luulen, että puhtaiden riimien paljouteen vaikutti se, että laulu ei pohjautu haastatteluun. Vaikka laulussa olevat tapahtumat ovatkin totta ja vaikka isoäitini elämäntarina on todella koskettava ja minulle läheinen, laulusta tuli kolmannen persoonan käytön vuoksi tarinamaisempi kuin muista lauluista.

Toisin kuin balladeissa yleensä, tässä laulussa on onnellinen loppu. Tämän laulun esitimme myös molemmissa konserteissa ohjelmiston viimeisenä kappaleena, ja tämä oli hyvä lopetuslaulu, sillä halusin konsertin päättyvän onnelliseen loppuun ja hiukkaseen huumoria. Laulu ja konsertit päättyivät siis sanoihin: *Ja tytön elämässä alkoi onnen uusi vaihe, mutta sepä onkin sitten ihan toinen aihe.*

6 Opinnäytetyön tavoitteiden toteutuminen

6.1 Haastateltavien kokemusten merkityksellisyys

Opinnäytetyöni tärkeimpänä tavoitteena on ollut kuvata haastateltavien ikäihmisten muistoja ja tunteuksia laulujen kautta niin aidosti kuin mahdollista, ja mahdollisesti vielä auttaa näiden laulujen avulla haastateltavia tuntemaan oma elämäntarinansa tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Tavoitteena oli toisaalta myös se, että haastateltava kokisi jo haastattelutilanteessa, että hänen elämänsä ja elämäntarinansa on tärkeä ja kuuntelemisen arvoinen. Ajatuksena oli myös, että haastateltavat kokisivat prosessin aikana tai ainakin konsertin kuultuaan olevansa olennainen osa taiteen syntyprosessia.

Konsertissa olleet haastateltavat kiittelivät kovasti konserttia ja sanoivat laulujen kuvan heidän lapsuusmuistojaan. Osa myös totesi valokuvaesityksen osaltaan auttaneen heitä palaamaan lapsuuden tunnelmiin ja muistoihin. Konserttien jälkeen saamamme palaute sekä konserttien aikana havaitsemamme kuulijoiden reak-

tiot kertoivatkin minulle, että opinnäytetyön pääasialliset tavoitteet oli saavutettu: laulut olivat kuvanneet hyvin haastateltavien muistoja ja tuntemuksia ja myöskin koskettaneet heitä jollakin tavalla.

Haastatteluja aloittaessani usea haastateltava ihmetteli, kuinka heidän elämästään voisi saada laulun aikaiseksi. Kuitenkin valmiin laulun kuultuaan he totesivat laulun kuvaavan hyvin heidän muistojaan, tuntemuksiaan ja kokemuksiaan lapsuus- ja nuoruusajoilta. Toivonkin, että he tällöin tunsivat, että juuri heidän elämäntarinansa ovat ainutlaatuisia ja merkityksellisiä ja että heidän kertomuksensa olivat olennainen osa laulujen syntymisen kannalta. Myös esimerkiksi se, kuinka yksi haastateltavista ehdotti itse, että tekisin laulun hänen äitinsä menehtymisestä ja siihen läheisesti liittyvästä tapahtumasta, mielestäni todisti osaltaan, että lauluntekoproessi oli haastateltavalle merkityksellinen. Haastateltava tunsi, että hänen lapsuudenaikainen kokemuksensa oli tärkeä, ja hän halusi, että siitä tehtäisiin laulu.

Kun kyselin jälkeinpäin haastateltavien tuntemuksia haastattelutilanteista, yksi haastateltavista kiitteli kovasti tekemiäni haastatteluita ja vierailuja. Hän tunsi itsensä yksinäiseksi, joten vierailuni olivat tuoneet mukavaa vaihtelua hänen arkeensa. Haastattelutilanne oli siis itsessään tuonut iloa haastateltavalle, ja kokemusten jakamisen lisäksi vuorovaikutustilanne oli ollut hänelle merkityksellinen.

Se, kuinka hyvin laulut todellisuudessa vastaavat haastateltavien kokemuksia, on kysymys, johon on vaikea saada tyhjentävää vastausta. Vaikka haastateltavat sanoivat, että olin onnistunut kuvaamaan lauluissa hyvin heidän kokemuksiaan, täytyy kuitenkin muistaa, että muistot ovat aina enemmän tai vähemmän subjektiivisia. Eri ihmiset saattavat muistaa samankin tapahtuman aivan eri tavalla. Lisäksi minulla taiteellisen tuotoksen tekijänä ja laulun kirjoittajana oli luonnollisesti suuri rooli näiden elämäntarinoiden kirjoittamisessa lauluiksi.

Se, kuinka hyvin laulut kuvaavat todellisia kokemuksia, ei kuitenkaan mielestäni ollut oleellista opinnäytetyön tärkeimpien tavoitteiden saavuttamisessa. Tärkeimpinä tavoitteina olivat ikäihmisten muistojen ja tuntemusten kuvaaminen laulujen avulla mahdollisimman aidosti sekä lisäksi se, että ikäihmiset tunsivat haastattelujen ja laulujen kautta elämäntarinansa tärkeäksi ja kertomisen arvoiseksi. Saamani palaute

haastateltavilta ja muilta konsertin kuuntelijoilta sekä se vaikutelma, joka minulle tuli haastatteluiden ja konserttien yhteydessä, sai minut vakuuttuneeksi siitä, että opinnäytetyön päätavoitteet oli saavutettu.

6.2 Suullisen perimätiedon välittäminen

Opinnäytetyöni yhtenä tavoitteena oli suullisen perimätiedon välittäminen eteenpäin. Kuvasin lauluissani ihmisten henkilökohtaisia muistoja, mutta myös historiallisesti merkittävää tietoa. Lauluissa kuvattiin esimerkiksi sota-ajan käytäntöjä sekä muita tuolle ajalle tyypillisiä tapoja. Konserttien jälkeen muutama konsertissa ollut ikäihminen kertoi muistavansa samankaltaisia tapahtumia, kuin lauluissa oli kuvattu. Eräs konsertissa ollut nuori kuuntelija taas kommentoi konsertin jälkeen, että oli ollut mielenkiintoista saada uutta tietoa vanhoista tapahtumista ja tavoista.

Haastatteluja tehdessäni sain itse paljon uutta tietoa vuosikymmenten takaisista perinteistä, tavoista ja tapahtumista. Sain esimerkiksi uutta, käsitöiden tekoon liittyvää tietoa sekä tietoa sota-aikaan liittyvästä toiminnasta. Haastattelujen aikana minulle tulivat tutuiksi myös monet termit ja murre sanat kuten esimerkiksi *myyni*, *rimppa*, *nurkkatanssit* ja *hyyskä*. Sain myös tietoa muun muassa Martta-yhdistyksen toiminnasta ja siitä, millaisia 1920-luvun lastentarhat ovat olleet. Tätä tietoa vuosikymmenten takaisista tavoista ja käytänteistä voin siirtää eteenpäin mm. tyttärelleni, ja ehkäpä hän tulevaisuudessa kertoo näistä asioista omalle lapselleen. Luokanopettajana työskentelevä ystäväni taas kuuntelutti siirtolaisista kertovan kappaleeni oppilailleen historiantunnilla. Tällä tavalla haastateltavalle mieleen jäänyt kokemus, joka kytkeytyy merkittäviin historiallisiin tapahtumiin, saavutti useita alakoululaisia.

Laulut ovat hyvä tapa tallentaa ja välittää suullista perimätietoa eteenpäin jälkipolville, ja uskon, että monet ihmiset tulevat vielä kuulemaan tässä opinnäytetyöprosessissa syntyneet laulut. Aion jatkaa konsertointia, ja aikomukseni on varsinkin alkuvaiheessa esittää juuri näitä lauluja. Ajatuksena on tulevaisuudessa tehdä näistä lauluista myös levy.

6.3 Kehittymiseni laulujen kirjoittajana

Yksi opinnäytetyön tavoitteista oli myös oma kehittymiseni laulunkirjoittajana. Haastatteluihin perustuva lauluntekeminen oli monilta osin samanlaista kuin muunkinlainen lauluntekeminen. Kuten aikaisemminkin lauluja kirjoittaessani otin nytkin kanteleen tai kitaran käteeni, ja samanaikaisesti tekstiä miettiessäni kokeilin eri sointuja ja sävelaihioita. Tällä kertaa minun täytyi kuitenkin pitäytyä haastatteluiden kautta saamissani aiheissa, enkä saanut lisätä lauluihin omia ajatuksiani.

Haastatteluihin perustuvia lauluja tehdessäni huomasin, että aineistoon ja materiaaliin oli tutustuttava kunnolla ennen varsinaista kirjoitustyötä. Käytin paljon aikaa haastateltavien muistojen ja niihin liittyvien tunnelmien sisäistämiseen. Materiaaliin ja haastateltavan elämäntarinaa tutustuminen kestitkin usean päivän ajan, mutta toisaalta itse kirjoitustyö oli suhteellisen nopeaa ja tehokasta, sillä halusin opinnäytetyöprosessin koko ajan edistyvän. Luulenkin, että minusta kehittyi tämän opinnäytetyön ansiosta toisaalta yksityiskohtaisempi kokemusten ja tapahtumien kuvaaja, ja toisaalta taas tehokkaampi ja nopeampi lauluntekijä. Yhden laulun saaminen täysin valmiiksi kesti noin viikon ajan, kun mukaan lasketaan myös materiaaliin tutustuminen sekä sovitusten tekeminen.

Tämän opinnäytetyön ansiosta minusta kehittyi myös monipuolisempi laulujen sovittaja, sillä toteutin lauluissa paljon sellaisia ideoita, joita en ole aikaisemmin käyttänyt. Lauluissa on stemmoja, kaanonmaisuuksia, sanojen toistamista, puheosuuksia ja jopa vihellysosioita sekä miesäänien matkimista. Näitä ideoita käytin lauluissa siksi, että halusin tehdä konsertista mahdollisimman monipuolisen ja kiinnostavan. Lisäksi laulujen melodiat itsessään ovat hyvin erityyppisiä: mukana on muun muassa arkaaista laulua, hitaita balladeja, polkkaa sekä selvästi nykyaikaisempi, kertosäkeistöllinen laulu.

Vaikka laulujen tarkoitus oli kuvata todellisia muistoja ja tunnelmia, ja tämä antoikin tiettyt raamit laulun kirjoittamiselle, se ei kuitenkaan vähentänyt laulun tekemisen iloa, vaan päinvastoin ihmisten elämäntarinoihin pohjautuvan laulun kirjoittamisen tietynlainen haasteellisuus toi uudenlaista mielenkiintoa työhön. Oikeastaan ihmisten haas-

tatteluihin perustuva lauluntekeminen oli mielekkäämpää kuin ennen, sillä nyt tekemilläni lauluilla oli selkeä päämäärä ja tarkoitus.

7 Jatkosuunnitelmat

Haastattelut tehtyäni minulla oli jonkinlainen ajatus, että saattaisin joskus myöhemmin jatkaa tätä projektia ja tehdä uusia lauluja ikäihmisten haastatteluihin perustuen. Pidettyämme konsertit saimme lauluista kuitenkin niin hyvää palautetta, että päätin jatkaa ikäihmisten muistoihin perustuvien laulujen tekemistä ja esittämistä jo niin pian kuin mahdollista.

Aion aloittaa tämän projektini jo vuoden 2017 alkupuoliskolla, ja aloitan apurahojen hakemisen heti, kun olen saanut tämän opinnäytetyöprojektin päätökseen. Aion edetä projektissani niin, että esitän alkuun eri konserteissa näitä jo tekemiäni lauluja. Minulle jäi tunne, että nämä kaksi esityskertaa eivät vielä riittäneet tämän ohjelmiston esittämiseen, vaan haluan esittää nämä kappaleet vielä useassa uudessa konsertissa uusille yleisöille. Kaikki haastateltavat ovat antaneet luvan heistä kertovien laulujen esittämiseen ja kuvien näyttämiseen. Myöhemmin vuoden 2017 aikana aion jatkaa haastatteluiden ja niiden pohjalta uusien laulujen tekemistä.

Minulla on myös paljon muita suunnitelmia tätä projektia ajatellen. Voisin esimerkiksi haastatella henkilöitä, joilla on jo pitkällekin edennyt muistisairaus. Usein henkilöt, joiden lähimuisti ei enää toimi, muistavat kuitenkin kaukaisempia tapahtumia. Uskon, että tällaiset henkilöt voisivat lapsuus- ja nuoruusmuistoista puhuessaan saada iloa elämäänsä. Myös rintamalla olleita sotilaita ja lottia olisi mielenkiintoista ja tärkeää haastatella, sillä heitä ei ole enää paljon keskuudessamme.

Konsertissa voisimme myös esimerkiksi esittää haastatteluihin pohjautuvien laulujen lisäksi joitakin jo olemassa olevia lauluja, vaikkapa haastateltavien lempikappaleita nuoruusvuosilta. Voisin myös kysellä haastateltavilta nuoruusmuistojen lisäksi myöhemmistä muistoista sekä heidän nykyisestä elämästään, ja laulut ja mahdolliset valokuvat voisivat kertoa vaikkapa heidän nykyisistä harrastuksistaan ja mielenkiinnon-

kohteistaan. Myös valokuvakoosteessa voisi olla mukana uudempia, esimerkiksi eläkevuosien aikana otettuja kuvia.

Haastateltavat voisivat myös itse vielä enemmän osallistua heistä kertovien laulujen tekemiseen tai vaikkapa esittää niitä konsertissa. Tällä tavalla muistelutyöstä tulisi vieläkin luovempaa. Haastateltavat saisivat kertoa merkityksellisistä tapahtumista, mutta sen lisäksi he saisivat kokea myös taiteen tekemisen ilon.

Tämä opinnäytetyöprosessi on ollut kaiken kaikkiaan erittäin monipuolinen ja kiinnostava sekä lisäksi kehittänyt minua lauluntekijänä monin tavoin. Uskon, että tulen työskentelemään tämän projektin parissa vielä pitkään.

Lähteet

- Aalto, L., Hakonen, S., Koskinen, S. & Päivärinta, E. 1998. Vanhustyö. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto.
- Hannula, M., Suoranta, J. & Vaden, T. 2003. Otsikko uusiksi. Taiteellisen tutkimuksen suuntaviivat. Tampere: Niin & näin-lehden filosofinen julkaisusarja.
- Harra, K., Tulva, T. & Uusitalo, I. 2007. Vanhuuden monet kasvot. Helsinki: OKKA-säätiö.
- Heikkilä, M. 2012. Sanoittaja Vexi Salmi. Selvis 2.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Hohenthal-Antin, L. 2009. Muistot näkyviksi. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kukkonen, R. 2008. Aavan meren täällä puolen. Helsinki: Suomen jazz & pop arkisto.
- Lähdesmäki, L. & Vornanen, L. 2014. Vanhuksen parhaaksi. Helsinki: Edita.
- Salo, H. 2006. Kahlekuningaslaji. Laululyriikan käsikirja. Helsinki: Like.
- Salo, H. 2014. Kahlekuningaslaji. Laululyriikan käsikirja. Helsinki: Like.

Haastattelukysymykset

Missä ja milloin synnyit?

Sisarusten lukumäärä?

Vanhempien ammatit/työnkuvat?

Lempiharrastukset/puuhat lapsena?

Kaverit/kenen kanssa vietit paljon aikaa?

Koulumuistot/lempiaineet?

Mikä ei ollut mieluisaa lapsena?

Miten sota näkyi elämässä?

Iloinen/kaunis lapsuusmuisto?